

Hoofdstuk 1, Inleiding

1.1 Doelstellingen van het burgerlijk procesrecht

Het **burgerlijk procesrecht** valt uiteen in twee verschillende delen. Het eerste deel is het **vermogensrecht**, op welk terrein het procesrecht de verwezenlijking van de uit het materieel privaatrecht voortvloeiende aanspraken mogelijk beoogt te maken. Het procesrecht bevat zowel een regeling gericht op een beslissing omtrent de rechtsverhouding tussen partijen, als een regeling gericht op de executie van die beslissing. Bij die tenuitvoerlegging van de beslissing, vaak in de vorm van een rechterlijk vonnis, heeft de in het gelijk gestelde partij een aanspraak op overheidshulp ter handhaving van hun private rechten (denk aan deurwaarders en bijstand van de politie). Het tweede deel van het burgerlijk procesrecht betreft het **personen- en familierecht**. Dit tweede deel heeft een ander karakter dan het vermogensrecht, omdat hier niet zozeer een geschil centraal staat, maar een verandering in de rechtstoestand op verzoek aan de rechter (denk aan een echtscheiding).

1.2 Eigenrichting

Om **eigenrichting** – het eigenhandig verwezenlijken van de privaatrechtelijke aanspraken – te voorkomen, verschaft het burgerlijk procesrecht aan de debiteur de middelen om met staatsmacht een rechterlijk vonnis uit te lokken en te executeren. Soms is eigenrichting echter toegestaan. Daarbij moet men denken aan indirecte dwangmiddelen als het **opschortings- en retentierecht**, maar ook meer direct ingrijpen zoals het verwijderen van overhangende beplantingen (art. 5:44 Burgerlijk Wetboek, hierna aangeduid als BW).

1.3 Eigenlijke en oneigenlijke rechtspraak

Zodra een geschil aan de orde is en de rechter daarover een oordeel velt, spreekt men van **contentieuze jurisdictie (eigenlijke rechtspraak)**. Dit is vaak aan de orde in het vermogensrechtelijke deel van het burgerlijk procesrecht. In het personen- en familierecht staat meestal juist geen geschil centraal, en spreekt men van **voluntaire jurisdictie**, oftewel **oneigenlijke rechtspraak**. Als vuistregel geldt dat geschilprocedures worden ingeluid met een dagvaarding, en personen- en familierechtelijke procedures met een verzoekschrift.

1.4 De dagvaardings- en de verzoekschriftprocedures

Hoewel de dagvaardings- en verzoekschriftprocedures naar elkaar toe zijn gegroeid, bestaan er enkele belangrijke **verschillen**:

1. Een dagvaardingsprocedure vangt meestal aan met een dagvaarding, een verzoekschriftprocedure met een schriftelijk verzoek;
2. Bij een dagvaardingsprocedure wordt de relatieve competentie bepaald door de woonplaats van gedaagde, bij een verzoekschriftprocedure door de woonplaats van de verzoeker;
3. De voortgang van het geding verloopt in onderscheidenlijke procedures anders. Zo kenmerkt een dagvaardingsprocedure zich door conclusies en eventueel repliek en dupliek, culminerend in een vonnis. Aan de andere kant kenmerkt een verzoekschriftprocedure zich door een behandeling ter zitting en eventueel een verweerschrift, eindigend met een beschikking van de rechter;
4. De rechter is passiever in een dagvaardingsprocedure dan in een verzoekschriftprocedure; (Iets meer informatie omtrent de lijdelijkheid van de rechter lijkt mij niet overbodig)
5. In een dagvaardingsprocedure spreekt men van een ‘vordering’, in een verzoekschriftprocedure van een ‘verzoek’.

1.5 De rechtsvordering

Aan een **subjectief recht** is het recht verbonden om een eis in te stellen ter verwezenlijking van dit recht. Dit noemt men ook wel een **rechtsvordering**. Subjectieve rechten zonder rechtsvorderingen zijn **natuurlijke verbintenissen** (niet afdwingbare verbintenissen).

1.6 Wisselwerking tussen formeel en materieel recht

Materieel en formeel recht zijn wel te onderscheiden, maar niet te scheiden. Materiële rechten zijn namelijk alleen met het procesrecht af te dwingen. Met andere woorden: er bestaat altijd een **wisselwerking tussen materieel en formeel (burgerlijk) recht**.

1.7 Doorwerking van redelijkheid en billijkheid

Conform art. 6:2 en 6:248 BW moeten partijen in hun onderlinge rechtsverhouding de eisen van de **redelijkheid en billijkheid** in acht nemen. De procesrechtelijke pendant van dit leerstuk is de zogenoemde **goede procesorde**. Op basis daarvan mogen bijvoorbeeld processtukken niet onredelijk laat worden ingediend.

1.8 Misbruik van procesrecht

Misbruik van recht (3:13 BW) kan zowel leiden tot een schadevergoedingsplicht als tot uitsluiting van recht. Dit is een procesrechtelijk gevolg. Hiervan is bijvoorbeeld sprake als de vordering van eiser is gebaseerd op feiten en omstandigheden waarvan hij de onjuistheid kende of had behoren te kennen of op stellingen waarvan hij op voorhand had moeten begrijpen dat zij geen kans van slagen hadden.

1.9 Nederlandse regelingen van het burgerlijk procesrecht

Het Nederlandse burgerlijk procesrecht is grotendeels te vinden in het **Wetboek van burgerlijke rechtsvordering** (hierna aangeduid als Rv) en de **Wet op de rechterlijke organisatie** (hierna aangeduid als RO). Ook in het BW, het Wetboek van Strafvordering, de Faillissementswet en de Handels-naamwet zijn regels van burgerlijk procesrecht te vinden. Voorts hebben rechters eigen regelingen geformuleerd ter invulling van de wettelijke regels, die als beleidsregels kunnen worden opgevat en waaraan de rechter op grond van de algemene beginselen van behoorlijke rechtspleging gebonden is.

1.10 Herziening rechtsvordering en rechterlijke organisatie en KEI

In 2002 heeft er een omvangrijke herziening plaatsgevonden van het burgerlijk procesrecht, gericht op vereenvoudiging, deformalisering, actieve rechter, efficiëntie en harmonisering. De belangrijkste wijziging betreft de integratie van kantongerechten in de rechtbank als aparte sector. Een meer recente ontwikkeling is het streven om alle civiele procedure zoveel als mogelijk digitaal af te doen. Dit project wordt ook wel **Kennis en Innovatie Rechtspraak (KEI)** genoemd.

1.11 Procesrecht en Europese herkomst

Naast nationale regels zijn ook op Europees niveau procesrechtelijke regelingen getroffen, waarbij men moet denken aan het **EEX-Verdrag** of de **EEX-Verordening**. Dit verdrag vergemakkelijkt de tenuitvoerlegging van vonnissen die in andere aangesloten landen zijn geweest. Ook de grensoverschrijdende betekening en de samenwerking bij het vergaren van bewijsmiddelen is Europees geregeld. Dit geldt evenzeer voor de inning van geldvorderingen. Voor een meer uitvoerige behandeling van deze onderwerpen wordt de lezer verwezen naar hoofdstuk 15.